V
460

Gkt 2

17E BIJLAGE. ARCHIEF EN MUSEUM

Bureau v. d. Rijksinspecteur voor Roerende Monumenten

1938 VERSLAG VAN DE GEMEENTE UTRECHT

WAARIN TEVENS OPGENOMEN 1937

DEPARTEMENT BIBLIOTHEEK OPVOEDING, W. & O.

V 460

I. ARCHIEF.

Personeel.

De samenstelling van het personeel bleef in 1937 ongewijzigd.

Gebouw.

Het archiefgebouw bevindt zich in goeden staat van onderhoud. De brandblusch- en reddingsmiddelen werden op de gebruikelijke tijden door den dienst der brandweer nagezien. De daarbij noodig gebleken vernieuwing van eenig materiaal heeft plaats gevonden.

Materieele toestand der verzamelingen.

De klacht van het vorige jaar, dat door besnoeiing van het budget onderhoud en herstel van daarvoor in aanmerking komende archivalia achterwege moeten blijven of ten minste zeer beperkt moeten worden, heeft niets van haar ernst verloren. Dit jaar konden niet meer dan 10 deelen van de registers van transporten en plechten opnieuw worden gebonden. Het blijft van belang er op te wijzen, dat een geregeld en tijdig onderhoud de minst kostbare en doeltreffendste wijze van onderhoud van een archief is.

Voortgang der werkzaamheden.

De administratie, de voorlichting van bezoekers, de behandeling van aanvragen om inlichtingen, de onderzoekingen voor den gemeentedienst en niet minder de beschrijving en catalogiseering der nieuwe aanwinsten van de bibliotheek en de topografische en historische atlassen, namen wederom het grootste deel van den tijd der verschillende ambtenaren in beslag.

Met het sorteeren van een groote, door Mr. H. Waller te Bilthoven geschonken verzameling portretten van inwoners van Utrecht uit

DEPARTEMENT BIBLIOTHEEK OPVOEDING, W. & O.

de 19e eeuw, werd een aanvang gemaakt. Het van denzelfde ten geschenke ontvangen archief der N.V. Utrechtsche Westerbouw kon slechts gedeeltelijk beschreven worden. De bewerking van den index op de registers van transporten en plechten werd over de jaren 1678—1686 voortgezet. Thans strekt deze nuttige bewerking zich dus over de jaren 1571—1686 uit. Door de niet te sterke bezetting van den archiefdienst kon een vroeger aangevangen bewerking van de registers van vóór 1571 nog steeds niet opnieuw ter hand worden genomen.

De opgravingen op het Domplein, waarvan de algemeene leiding aan ondergeteekende pleegt te worden opgedragen, werden in 1937 niet voortgezet. Met het oog op den nog steeds zorgelijken toestand van de gemeentelijke geldmiddelen meenden Burgemeester en Wethouders geen vrijheid te kunnen vinden, een krediet daarvoor aan te vragen.

Gebruik der verzamelingen.

Voor de Gemeente werden onderzoekingen ingesteld en rapporten uitgebracht over: den eigendom en het onderhoud van den Zandvliet; den eigendom van een rabat en stoeptrede voor perceel ABC-straat 40; het recht van afvoer van faecale stoffen uit het perceel Drift 15 in het openbare water de Drift; den eigendom van een strookje grond vóór perceel Begijnekade 6; den oorsprong van de stads kleine schulden nrs. 122 en 384, onderscheidenlijk gaande uit het perceel Bijlhouwersstraat 2 en het voormalige perceel Vleutensche weg 115; de Manege; Utrechtsche letterkundigen; de overdracht van de gasfabriek in gemeentebeheer in 1862; de uitoefening der diergeneeskunde in 1862; nieuwe straatnamen en gegevens omtrent personen, naar wie straten genoemd zijn.

Evenals andere jaren werden ook nu weer tal van inlichtingen

mondeling en schriftelijk aan particulieren verstrekt. Herdenkingen of tentoonstellingen werpen dikwijls haar schaduwen vooruit in aanvragen om inlichtingen of expositiemateriaal. Zoo gaf de herdenking van Vondels geboortejaar aanleiding tot onderzoekingen naar de familie en relaties van den dichter, de Jan van der Heyden-tentoonstelling te Amsterdam en de in 1938 te houden tentoonstelling betreffende de Goudsche glazen waren voor de inrichters daarvan aanleiding het gemeente-archief herhaaldelijk om inlichtingen te verzoeken. Voor de in de Universiteits-bibliotheek te Amsterdam gehouden tentoonstelling ter herdenking van Descartes, den schrijver van het „Discours de la méthode" (1637), werd een teekening afgestaan van het huis aan de Maliebaan (thans nr. 36/38), waar Descartes woonde, toen hij genoemd werk schreef. Dezelfde teekening werd later ook op de Exposition Descartes in de Bibliothèque Nationale te Parijs tentoongesteld. Voor de Kersttentoonstelling van werken van Pieter Saenredam in het Museum Boymans te Rotterdam werden een 20-tal teekeningen van dezen meester, die tot het kostbaarste bezit van het gemeente-archief behooren, beschikbaar gesteld. Op de Kersttentoonstelling in het Centraal Museum waren o.a. teekeningen van de ruïnes van den Dom, in 1674 door Herman Saftleven vervaardigd, geëxposeerd.

Archiefstukken en boekwerken werden herhaaldelijk naar elders overgezonden, gelijk stukken uit andere archieven ten behoeve van bezoekers op het archief alhier werden gedeponeerd.

Aan vele aanvragen om afschriften van en uittreksels uit archiefstukken en fotografische reproducties van archivalia of afbeeldingen in de atlassen werd wederom voldaan.

Het tentoonstellen in het Centraal Museum van teekeningen en prenten uit de beide atlassen der gemeente werd ook dit jaar weer

voortgezet. Achtereenvolgens werden gekozen: prenten en platen betrekking hebbende op het Domplein in de 17e—19e eeuw; afbeeldingen van het bolwerk Zonnenburg; houtsneden en teekeningen van N. D. Imberg en K. Roelants, voorstellende verschillende punten in de gemeente; gezichten buiten de Tolsteegpoort.

Aanwinsten en verliezen.

Van het Rijksarchief in de provincie Utrecht werden in bewaring genomen twee erfpachtbrieven van de O. L. Vrouwen-broederschap, gevestigd in de Buurkerk (1425 en 1605), benevens de fundatiebrief met bijbehoorenden rentebrief van de onder het beheer van de Armen Noodhulp gestelde elf godskameren van Mr. Jan van Goch (1560).

Naast vele andere geschenken, o.a. een aantal albums met portretten van Utrechtsche ingezetenen uit de vorige eeuw, stond Mr. H. Waller het archief der in 1868 opgerichte en met 1 Januari 1920 geliquideerde Naamlooze Vennootschap „Utrechtsche Westerbouw" aan de gemeente af.

Het bestuur van de Bijlhouwersknechts-zieken- en doodenbus schonk eenige op deze bus betrekking hebbende archivalia uit de 18e en 19e eeuw.

Ten aanzien van de overige geschenken moge volstaan worden met de vermelding van de namen der schenkers. De vereenigingen en instellingen, die het archief als naar gewoonte jaarverslagen deden toekomen, worden daarbij achterwege gelaten.

Geschenken dan werden ontvangen:

a. voor de bibliotheek over Utrecht en de algemeene bibliotheek:

van de Gedeputeerde Staten van Utrecht, het Gemeentebestuur van Leiden, de archivarissen van Amsterdam, Rotterdam en Vlaardingen, het College van Curatoren der Universiteit, de Koninklijke Bibliotheek, de Universiteits-bibliotheken alhier en te Leiden, het

Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, het Historisch Genootschap, de Vereeniging „Oud-Utrecht", het Museum Boymans te Rotterdam, het Metropolitan Museum of art te New York, het Museum of fine arts te Boston, de Staatliche Museen te Berlijn, het Detroit Institute of arts te Detroit, het Genootschap Kunstliefde, de Openbare leeszaal, de Utrechtsche Volksuniversiteit, de School voor de grafische vakken, de Rijks Hoogere Burgerschool, het Krijgsgeschiedkundig archief te 's-Gravenhage, de Stichting Réveilarchief te Amsterdam, het Bestuur der Remonstrantsch-Gereformeerde gemeente, het Kerkbestuur der Nederlandsch-Israëlietische gemeente, den Raad van beheer van de Nederlandsche Jaarbeurs, de Kamer van Koophandel en fabrieken, de Utrechtsche Handelsvereeniging, de Vereeniging van taxateurs, makelaars en bemiddelaars, de Studentenvereeniging Unitas Studiosorum Rheno-Trajectina, de Vereeniging ter bevordering van Vreemdelingenverkeer, de Vereeniging tot verbetering van Armenzorg, de Vereeniging Kinderzorg in het provinciaal ressort Utrecht, het Diaconessenhuis, het Weeshuis der Gereformeerden te Delft, het Bestuur der Spaarbank van het Departement Utrecht van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, Agenten en personeel der N.V. de Landbouwbank, de redacties van den Provincialen Almanak, het Jaarboekje van de Gereformeerde Kerk, de Wijkbode van de Ned. Hervormde wijkvereeniging „Oudwijk", de Mededeelingen van de Evangelisch-Lutherse gemeente, den Almanak der Utrechtsche Vrouwelijke Studentenvereeniging en van Het Onderwijs, Dr. M. A. van Andel te Gorinchem, L. H. M. Brom, Mr. J. W. C. van Campen, J. W. Deetman, G. A. Evers, Fr. C. Fresen, Dr. A. E. van Giffen te Groningen, G. P. Giskes, Jhr. Mr. D. P. M. Graswinckel te 's-Gravenhage, J. T. Jacobs, Jkvr. Dr. C. H. de Jonge, G. van Klaveren Pz., A. J. Krijt te Heem-

Renswoude, waarin de afdeeling Nederlandsche en Romeinsche oudheden en een gedeelte van het depot zijn ondergebracht, verkeeren in goeden staat van onderhoud.

In aansluiting aan de drie schilderijen-zalen op de eerste verdieping, die reeds enkele jaren geleden van verlichting voorzien waren, werd op de zes overige schilderijen-zalen dier verdieping een verlichting met Philips-lampen aangebracht, zoodat thans een doorgaande reeks zalen bij vroeg invallende duisternis of bij avond-ontvangsten verlicht kan worden.

Dat het museumgebouw reeds sedert jaren met een steeds toenemend gebrek aan ruimte te kampen heeft, is reeds herhaaldelijk in de opeenvolgende jaarverslagen — het laatst uitvoerig in het vorige verslag — uiteengezet. De ook dit jaar weder aanzienlijke reeks van aanwinsten heeft dit gebrek opnieuw geaccentueerd. Voorshands laat het zich echter nog niet aanzien, dat de militaire magazijnen achter het museum, waarover voor den bouw van een nieuwen vleugel zou moeten worden beschikt, door het Departement van defensie ontruimd zullen worden, zoodat men zich voorloopig nog in dezen uitermate onbevredigenden toestand zal moeten schikken.

Brandbluschmiddelen.

De brandbluschmiddelen werden als gewoonlijk door den dienst der brandweer in den loop van het jaar tweemaal nagezien. Zij werden daarbij in goede orde bevonden.

Materieele toestand der verzamelingen.

De toestand der verzamelingen bleef bij voortduring bevredigend. Van de reeds aanwezige schilderijen werd het bekende stuk van Hendrick ter Brugghen „Slapende Mars", door de firma Schuuring en Adama schoongemaakt, ten gevolge waarvan het reeds zoo fraaie

stuk nog aanzienlijk gewonnen heeft. Het door aankoop verworven vrouwenportret van Willem Moreelse onderging een gelijke behandeling. Een zestiental antieke stoelen, die totnogtoe in depot stonden, werden nieuw opgemaakt en kregen een plaats in verschillende schilderijenzalen, terwijl een prachtige ten geschenke ontvangen staande klok, voor zij in een der stijlkamers werd opgesteld, grondig werd hersteld en schoongemaakt.

Verschillende kleine herstellingen werden als naar gewoonte door het personeel uitgevoerd.

Werkzaamheden.

De aan het eind van het vorig jaar ondernomen reorganisatie van de kostuum-afdeeling kwam omstreeks Paschen gereed. De beschrijving van de tot deze afdeeling behoorende kostuums en voorwerpen voor den in bewerking zijnden kunstnijverheids-catalogus werd mede voltooid.

Behalve de in December 1936 geopende tentoonstelling van werken van den schilder W. van Leusden, die nog tot 10 Januari van dit jaar voortduurde, werden in den loop van het jaar nog vier tentoonstellingen gehouden. De belangrijkste daarvan was wel de eerste, gehouden van 19 Maart tot 12 April, die gewijd was aan het werk van den beroemden Utrechtschen zilversmid Adam van Vianen. Aanleiding tot het inrichten daarvan was het reeds in het vorige jaarverslag vermelde grootsche geschenk van Dr. F. H. Fentener van Vlissingen, bestaande in een gedreven zilveren schaal met voorstellingen uit de geschiedenis van Apollo en Dafne, in 1620 door den meester vervaardigd. Dank zij de medewerking van het Rijksmuseum te Amsterdam, het Victoria and Albert Museum te Londen, het Schlossmuseum te Berlijn en verschillende particulieren konden nog een zeventiental andere werken van zijn hand worden bijeengebracht,

waardoor een belangrijk overzicht van het werk van den meester kon worden verkregen. Ter opluistering van deze tentoonstelling werden daaraan toegevoegd een drietal gedekte tafels, die toonden, hoe men zich deze heeft voor te stellen in het midden van de 18e, in het begin van de 19e eeuw en in onzen tijd. Hierdoor werden wij door de welwillende medewerking van tal van particulieren in de gelegenheid gesteld, terwijl de firma Begeer, van Kempen en Vos voor het moderne zilver en de firma W. Reinders en Co. voor een modern servies zorg droegen. Daarop volgde in het najaar — van 16 October tot 14 November — een tentoonstelling, georganiseerd door het Genootschap Kunstliefde ter gelegenheid van het 130-jarig bestaan van dit genootschap. Hiertoe werden zes schilderijen-zalen door het museum afgestaan. De tentoonstelling, die 163 werken zoowel van vroegere als van de tegenwoordige werkende leden omvatte genoot een buitengewoon groote belangstelling. In December werd vervolgens een der benedenzalen van het museum ingericht voor een kleine expositie van maquetten en teekeningen van den door den architect W. Dudok op het Lucasbolwerk te bouwen nieuwen schouwburg. Deze tentoonstelling, welke van 18 tot 26 December toegankelijk was, kort voordat dit belangrijke project, dat reeds de pennen van vele voor- en tegenstanders in beweging had gebracht, in den gemeenteraad zou worden behandeld, trok, naar zich laat begrijpen, eveneens een overtalrijk bezoek. Ten slotte werd de gebruikelijke Kerst-tentoonstelling gehouden, ditmaal bestaande uit een keurcollectie van oude teekeningen van Nederlandsche meesters uit de rijke verzameling van het Museum Boymans te Rotterdam.

Wat de doorloopende werkzaamheden betreft, werden de inventarissen in kaartvorm van het Historisch museum, van de verzameling schilderijen, van die van teekeningen van Utrechtsche meesters,

van de afbeeldingen-verzameling en van de verzameling gegevens betreffende Utrechtsche kunstenaars geregeld bijgehouden.

Aanwinsten en verliezen.

Zooals het hiervolgend overzicht doet zien, waren de aanwinsten ook dit jaar wederom talrijk.

Ten geschenke werden ontvangen:

een schilderij van *J. van Bijlert*, Fluitspelende herder, van den heer P. Smidt van Gelder te Amsterdam, welk schilderij het museum reeds sedert 1931 van dezen in bruikleen had; een schilderij van *C. G. 't Hooft*, Gezicht op de Oudegracht alhier met het huis Oudaen, van mevrouw P. E. 't Hooft-Spakler te Amsterdam; het geschilderd portret van F. R. Coers, den bekenden bevorderaar van het Nederlandsche lied, door *W. van den Heuvel*, van mevrouw M. Kuypers-Coers te 's-Gravenhage; een fragment van een gebeeldhouwd schoorsteenfries met, in medaillons, St. Maarten met den bedelaar en een tweeden heilige als bisschop, omstreeks 1500, afkomstig uit het huis Domplein 1, van den heer dr. G. van Hoorn; een gevelsteen met de voorstelling van een zwaan, omstreeks 1700, van het Kerkbestuur van de R. K. Parochie van den H. Augustinus; een groote gebeeldhouwde lijst als omvatting van de resolutiën betreffende de oprichting van de Bijlhouwersknechts Zieken- en doodenbus, 1731, het reglement in gebeeldhouwde lijst van 1888, een op hout geschilderde naamlijst van de bestuurders over 1816—1917, een in 1863 vervaardigd vaandel, een kleine 18e eeuwsche offerkist, een eikenhouten pijpenrek, het zilveren bodeteeken van 1731, en een gegraveerde koperen plaat met de voorstelling van een timmerman aan zijn werkbank, 18e eeuw, van het bestuur van de Bijlhouwersknechts Zieken- en doodenbus; een relief-buste in gips van professor H. Royaards door *D. Mulder*, 1790, van mejuffrouw M. Heineken te Amsterdam;

twee bronzen penningen ter gelegenheid van het huwelijk van Prinses Juliana en Prins Bernhard door *Cornelis L. J. Begeer*, van den heer C. L. J. Begeer te Zeist; het zegelstempel van de heerlijkheid Maarssenbroek, afkomstig van Carel Joseph van der Muelen, heer van Maarssenbroek, van jhr. J. C. E. van der Muelen te Zeist; het vaandel van de Sociaal-democratische Vrouwenclub, 1908, van de Sociaal-democratische Vrouwenclub; een kan van lichtbruine aarde, 16e eeuw, gevonden in den grond van een der perceelen van de firma Vroom en Dreesmann aan de Korte Viestraat, van de firma Vroom & Dreesmann; twaalf aarden rookpijpjes, 18e eeuw, gevonden in den grond van het perceel Oudkerkhof 12, van den heer P. Barten; een insigne van de Utrechtsche Letterkundige Gymnasiasten-vereeniging, 1905, van den heer P. Laseur; vijf beschilderde fotografieën van het buiten Puntenburg in vergulde lijst, 1882, twee silhouetjes, een mansportret in pastel, een vrouwenportret in olieverf, een gekleurde teekening van de wapens Van Wijk-Gray, een porseleinkast van wortelnotenhout, begin 19e eeuw, een verzameling Chineesch, Japansch en Europeesch porselein van tezamen 270 stuks, waaronder een theeservies Chine-de-commande, 18e eeuw, en een theeservies van Engelsch porselein, 18e eeuw, twee biscuit beeldjes, Fransch, 18e eeuw, zes beeldjes van Engelsch porselein, 18e eeuw, twee schildpadden snuifdoozen, twee kristallen botervlootjes met zilveren randen, drie kristallen bakjes op zilveren voet, een zilveren trekpot en melkkan, een zilveren tafelschel, een zilveren mosterdpotje, een zilveren zuurlepel en vork, twee zilveren botermesjes, een zilveren mesje en vorkje, vier zilveren zoutvaatjes, 17 stuks zilveren speelgoed, twee zilveren snuifdoosjes en twee zilveren loderijndoosjes, twee ivoren waaiers, alles 19e eeuw, twee muntweegschaaltjes, twee aardewerk kannen, 15e eeuw, en een Romeinsch aardewerk olie-

lampje, legaat van mejuffrouw J. H. S. Caspers; een schildpadden foudraal met zilveren rand, waarin een bril met gouden montuur, 19e eeuw, van mejuffrouw Boon; een pièce-de-milieu van geslepen kristal met zilver gemonteerd, twee kristallen compotiers, twee kristallen fruitschalen, twee matglazen koektrommels met zilveren rand en knop, een kristallen inktkoker op zwart ebonieten voetstuk, een piedestal van gegoten koper, een vaas van gegoten koper op zwart houten voetstuk met de voorstelling van Neptunus, alles tweede helft 19e eeuw, van mevrouw Moquette; twee foto-albums in leeren banden een rood-koperen waterketel, een trekpot en melkkan van bruin-rood Wedgwood, een vierdeelige likeurkaraf, twee lederen pennenkokers voor ganzeveeren, een radeermes met ivoren heft in bruin-lederen koker, een ivoren naaidoosje, een mahoniehouten doosje in den vorm van een boek, en een lont in zilveren huls met vuursteen, alles 19e eeuw, van den heer mr. H. Waller; vijf bronzen penningen: op den zeventigsten verjaardag van dr. Johan Wagenaar, 1932, op dr. K. J. L. Alberdingk Thijm, 1935, op de 400-jarige herdenking van Erasmus' sterfjaar, 1936, op den zestigsten verjaardag van den beeldhouwer Toon Dupuis, 1937, en op den oud-gouverneur-generaal van Nederlandsch Indië, Jhr. B. C. de Jonge, 1937, alle geslagen door de Koninklijke Begeer te Voorschoten voor de Vereeniging voor Penningkunst, van den heer dr. W. C. Schuylenburg; een staande klok van wortelnotenhout, eind 18e eeuw en vier miniaturen in ovaal koperen lijstjes, van mevrouw J. H. Caspers-Vlierboom te 's-Gravenhage, een spiegel met vergulde gesneden houten lijst, eind 18e eeuw, van mevrouw K. Franse-Ezerman te Nijmegen; een iepenhouten stoel met rieten zitting, eerste helft 19e eeuw, van den heer en mevrouw Vlamingh Kiebert; een wit damasten handdoek, 18e eeuw, van jhr. A. G. E. van Asch van Wijck; een damasten servet met het wapen

van de familie van Dishoeck, 1723, van mevrouw A. P. Pleyte-van Dishoeck; een japon van rose-blauw changeant tafzijde, 1905, een japon van wit genopt neteldoek met entre-deux van Iersche kant, 1909, een queue-de-Paris, 1880, drie onderrokken, een zwarte stroohoed met struisveeren en een lichtbruine stroohoed met lint, alles begin 20e eeuw, van mevrouw A. Boon Hartsinck-de Brauw te Huister-Heide; een japon met queue-de-Paris van beige tafzijde en een bruidsjapon met queue-de-Paris van witte tafzijde, 1878, van mevrouw M. Du Marchie Sarvaas-Verploegh en mejuffrouw Th. Verploegh; een heeren-kamerjapon van blauwe zijde met geel en wit bloempatroon, midden 19e eeuw, van mevrouw L. baronesse van Ittersum Gregory te 's-Gravenhage; een empire kinderjurk van wit geborduurd neteldoek, twee kinderonderjurken, 10 linnen hersenlapjes, 10 kindermutsjes, een linnen borstlapje, een chemisetje en een paar witkatoenen kindermitaines, alles 19e eeuw, van jkvr. W. F. baronesse van Ittersum te 's-Gravenhage; een kinderpelerine en kindermutsje van wit geborduurd batist, omstreeks 1885, van mevrouw Verstegen; vier palmdoeken van bont kashmir, twee gebreide kindermutsjes met kraalversiering, een zilveren breipenhouder, een haarspeld met twee gouden opengewerkte knoppen, een ijzeren damescollier, een ijzeren gesp, een armband, een kettinkje, een kruisje en twee oorbellen van haarwerk, een broche en oorbellen van camées, twee speelbeursjes, een visiteboekje met zilveren omslag, een naaietuitje en een visitekaartjesetui van schildpad, een opschrijfboekje met paarlemoeren schutbladen, twee verguld-koperen houders voor bloemcorsages, een rond ijzeren doosje met vier whistpenningen, een kleine duimstok, een kleedje van frivolité en een collectie kantjes, alles 19e eeuw, van douairère H. Paets van Gansoyen-Elias te Ede.

Aankoopen. Met medewerking van de Vereeniging Rembrandt, die daartoe een renteloos voorschot verstrekte, kon uit den kunsthandel D. A. Hoogendijk en Co. te Amsterdam worden aangekocht een schilderij van *P. J. Saenredam*, voorstellende een gezicht in den noorder zijbeuk van de voormalige St. Maria-kerk alhier. De teekening voor deze compositie bevindt zich in den topografischen atlas der stad. Toen in 1935 de monografie over dezen schilder van de hand van P. T. A. Swillens verscheen, was naar deze teekening geen schilderij bekend, zoodat de ontdekking van dit stuk als een nieuwe vondst in het oeuvre van Saenredam is te beschouwen. Voor het museum, dat nog geen schilderij van dezen, door zijn kunst toch ook half-Utrechtschen schilder in eigendom bezat, beteekent deze aankoop een aanwinst van groote waarde.

Voorts moge ook afzonderlijk vermeld worden de aankoop van een vrouwenportret van de hand van den Utrechtschen schilder Willem Moreelse, die totnogtoe slechts met name bekend was. Toevallig zijn bij een studie, die jkvr. dr. C. H. de Jonge van den Utrechtschen schilder Paulus Moreelse maakte en waarbij bleek, dat behalve Paulus ook zijn broeder Johan, zijn zoon Benjamin en zijn neef Willem Moreelse schilders te Utrecht waren, enkele werken van deze familieleden aan het licht gekomen, waaronder ook het thans aangekochte.

Uit de middelen van het museum-fonds werden verder nog aangekocht: een schilderij van den Utrechtschen schilder *Reinier de la Haye*, die nog niet in de verzameling vertegenwoordigd was, voorstellende Jozef en de vrouw van Potifar; een haardplaat met de voorstelling van de Aankondiging, 1658, en een haardstel, bestaande uit standaard, kolenschep en pook, midden 19e eeuw; een gebrandschilderd ruitje met in een cartouche het opschrift „Johan van Dorsten, canonick St. Marie T Utrecht 1633", volgens overlevering

afkomstig uit een Utrechtsche kerk en ten slotte een bronzen wandplaquette met de portretten van Prinses Juliana en Prins Bernhard ter gelegenheid van hun huwelijk vervaardigd door *Cornelis L. J. Begeer.*

Met de verzamelingen werden vereenigd de volgende reeds aan de gemeente toebehoorende voorwerpen: een voordeur met omlijsting, eerste kwart 19e eeuw, afkomstig van het perceel Oude gracht no. 262; een gevelsteen met de voorstelling van een hand met troffel, 1742, afkomstig van het perceel Willemstraat 59; een console met leeuwenkop, 17e eeuw, gevonden in den grond van de Bleekstraat naast het perceel Catharijnesingel no. 115; vier tegeltableaux met de voorstellingen van een landschap met ploegende boeren, een boer met koe, een boer met paard en een schaap met lam, tweede helft 18e eeuw, afkomstig van de boerderij „de Halve Maan" aan den Leidschen Rijn; een ijzeren haardplaat met de voorstelling van een papegaai in een hoepel, midden 17e eeuw, gevonden in den grond van het perceel Abstederdijk no. 140; een aarden rookpijpje, gemerkt met de initialen „P.L.", 18e eeuw, gevonden bij graafwerk op den hoek van de Potterstraat en de Loeff Berchmakerstraat; terwijl nog door de Secretarie aan het Museum werden overgedragen een wethouderspenning, twee wijkmeesterspenningen en drie oningevulde penningen, alle met het wapen en linten in de kleuren der stad, 19e eeuw.

Bruikleenen. Onder de bruikleenen, die het museum dit jaar ten deel vielen, mogen eenige zeer belangrijke afzonderlijk vermeld worden. Het was wel een zeer groote en onverwachte verrassing, dat in het voorjaar door mevrouw Jadwiga Vuyk in den kunsthandel te Parijs een schilderij gevonden werd, dat bleek de ontbrekende vleugel te zijn van het indertijd door dr. F. H. Fentener van Vlis-

singen aangekochte en aanstonds door hem aan het museum in bruikleen gegeven drieluik der familie van Lochorst door *Jan van Scorel*. Toen deze vleugel daarop door de firma Cassirer te Amsterdam aan het museum werd aangeboden, werd de heer Fentener van Vlissingen aanstonds bereid bevonden het paneel aan te koopen en het eveneens aan het museum in bruikleen af te staan, waardoor alle deelen van het drieluik thans weder na lange jaren vereenigd konden worden. Het paneel stelt voor de hl. Agnes, den h. Paus Cornelius en den hl. Antonius in een landschap, waarbij op te merken valt, dat van Scorel aan den hl. Cornelius de gelaatstrekken van Paus Adriaan VI heeft gegeven, den Nederlandschen Paus onder wiens bestuur hij eenige jaren tevoren met het opzicht over de kunstverzamelingen van het Vaticaan belast was geweest. Zij allen wenden zich naar het middenpaneel, waar Christus, gezeten op den ezel, den Olijfberg afrijdt om zijn intocht in Jeruzalem te houden.

Als tweede belangrijk bruikleen valt te noemen een verguld zilveren nautilus van de hand van den Utrechtschen zilversmid *Cornelis Jansz. van Weerdenborch* uit het jaar 1621, dien de heer R. May te Huis-ter-Heide de groote welwillendheid had aan het museum tijdelijk af te staan. Dit fraaie werkstuk met Utrechtsch keur was reeds op de bovenvermelde aan Adam vam Vianen gewijde tentoonstelling aanwezig geweest. Dank zij de in het Historisch Museum der stad nog bewaarde koperen platen met de gedeeltellijk uitgewischte merken der Utrechtsche zilversmeden, kon het op den nautilus aanwezige meesterteeken toen worden geïdentificeerd als dat van genoemden van Weerdenborch, dien wij dus thans als een der volgelingen van Adam van Vianen hebben teruggevonden.

De verdere bruikleenen bestonden uit: twee schilderijtjes van *J. L. Jonxis*, interieurs met moeders en kinderen, eerste kwartaal

19e eeuw, van den heer H. Visser te 's-Gravenhage; een schilderij van *A. W. Nieuwenhysen*, Gezicht in de Geertekerk, 1861, en een van *A. Verhorsen*, Stal met paarden, 1863, van den heer mr. H. Waller; een schilderij van *A. G. Bilders*, Landschap in de omgeving van Oosterbeek, 1860, van het Rijksmuseum te Amsterdam, welk laatste stuk in de wisselverzameling van hedendaagsche kunst werd opgenomen, terwijl voor deze verzameling voorts nog werden ontvangen de navolgende schilderijen en beeldhouwwerken: *R. Bremmer*, Stilleven, *W. de Gouve de Nuncques*, Sneeuwgezicht, *F. Hart Nibbrig*, Zoutelande, *A. Herbin*, Zelfportret en Stilleven met perziken, *R. Martinez*, Stilleven met cyclamen, *A. Mauve*, Vrouwtje aan de wasch, *C. J. Pabst*, Stilleven met kreeft, *J. Voerman*, IJssellandschap, *P. Wiegman*, Dakgezicht, *J. A. Zandleven*, Appelbloesem, *J. Raedecker*, bronzen kinderkopje en bronzen masker, alle van mejuffrouw W. van der Meulen te Chamby-sur-Montreux, en een schilderij van *W. Bosma*, Japansche lelies, van het Nederlandsch Kunstverbond, afdeeling Utrecht.

Voor de kostuum-afdeeling werden in bruikleen ontvangen: een japon van donkerblauwe gebrocheerde zijde, omstreeks 1800, een stroohoed, versierd met bruin lint, omstreeks 1830, een donkerrood fluweel lint, 19e eeuw, en twee kammetjes met valsche krullen, van het Gemeente-museum te 's-Gravenhage; een Directoire-japon van wit keper met veelkleurig borduurwerk, omstreeks 1795, van mevrouw J. A. Brandt-de Wendt; een japon van geel satijn, versierd met parels en borduurwerk, 1892, van jkvr. M. baronesse van Ittersum te Driebergen; een paar heerenschoenen van bruin leder met roode hakken, 18e eeuw, van den heer A. W. F. baron van Lynden te Velp; een sjaal van zwarte machinale Chantilly kant, omstreeks 1860, van mevrouw S. Everwijn Lange-s'Jacob te Maarn; en twee

poppen in de kleederdracht van omstreeks 1860, van mevrouw G. A. Bosch van Rosenthal-Pauw van Wieldrecht.

Voor de verschillende andere afdeelingen werden nog in bruikleen gegeven: het vaandel van de Afdeeling Utrecht van den Centralen Bond van Transportarbeiders, door het bestuur dier afdeeling; een twaalfarmige koperen kerkkroon, midden 17e eeuw, door mejuffrouw I. A. L. van Beeck Calkoen; en een ellemaat van notenhout met zilveren knop, gemerkt „A. C. K. 1813", door den heer D. A. Tempelman.

In bruikleen afgestaan werd daarentegen: het fragment van een gebeeldhouwd schoorsteenfries, hiervóór als geschenk van den heer dr. G. van Hoorn vermeld, aan het Kunsthistorisch Instituut alhier; en een schilderij van *V. Leclaire*, Bloemenstilleven, aan het Stadhuis ter plaatsing in de groote trouwzaal.

Voor elders gehouden tentoonstellingen werden voorts voor den duur daarvan in bruikleen afgestaan: voor de Descartes-tentoonstelling in de Universiteitsbibliotheek te Amsterdam het portret van René Descartes door *J. B. Weenix*; voor de groote Descartes-tentoonstelling in de Bibliothèque Nationale te Parijs hetzelfde portret benevens de geteekende portretten van de professoren M. Schotanus en C. Dematius van de hand van Anna Maria van Schurman en een miniatuur-portret van Anna Maria van Schurman zelve; voor de eere-tentoonstelling van werken van Arthur Briët in de zalen van het Genootschap Pulchri Studio te 's-Gravenhage twee schilderijen van dezen schilder; voor een tentoonstelling van kunstnaaldwerken van jkvr. I. van Eysinga in het Museum de Lakenhal te Leiden een geborduurd vleugelkleed van deze kunstenares; voor de tentoonstel-

ling van den Bond van Kunstkringen te Batavia een schilderij van *W. Oepts*, Schaatsenrijders; en ten slotte voor de Saenredam-tentoonstelling in het Museum Boymans te Rotterdam de twee schilderijen van dezen meester, die het museum in bruikleen bezit van het Rijksmuseum te Amsterdam en van den heer mr. A. J. Labouchere te Zeist.

Uit bruikleen werden teruggenomen: door mevrouw C. E. van Beuningen-Fentener van Vlissingen te Vught een schilderij van *A. Allebé*, Mandje met aardbeien, en een van *P. Signac*, Gezicht op de Santa Maria della Salute te Venetië; door den heer ir. J. W. A. van der Horst te 's-Gravenhage een schilderij van *Carl Baum*, De Rijn bij Säckingen, een van *C. H. ter Reehorst*, Duinlandschap, een van *J. W. H. M. Schreuder van de Coolwijk*, „Kunst van heden", een kinderportret van *Jan Sluyters* en een stilleven van *J. van Tongeren*; door den heer mr. J. W. Verloop een schilderij van *G. H. Breitner*, Heiwerk; door mevrouw Gerlings-van Hoffen een schilderij van *A. H. C. Briët*, Boereninterieur met wieg; door het Rijksmuseum te Amsterdam een 17e-eeuwsch damesjakje, zoogenaamde caraco; en door jhr. mr. F. A. Groenincx van Zoelen te Zwollerkerspel een commode met Japansche paneelen en grijs marmeren bovenblad, een notenhouten leunstoel, een notenwortelhouten staande klok, een tafelkastje, een koperen kaarsenkroon en een ganglantaarn.

Voorts werden ter gelegenheid van de ingebruikstelling van de gerestaureerde regentenzaal van het St. Bartholomeus-gasthuis door regenten der Vereenigde Gods- en gasthuizen ter opluistering dier plechtigheid voor korten tijd teruggenomen de volgende door hen in bruikleen aan het museum afgestane voorwerpen: eenig glas- en tinwerk benevens de fundatie-brief van het gasthuis in lijst en een tweetal naam- en wapenborden van Regenten en Secretarissen.

Verkocht werd een zich in depot bevindende 17e eeuwsche schoorsteenkap, die als museumstuk geen bijzondere waarde vertegenwoordigde.

Bezoek.

Ook dit jaar mocht het museum meermalen gastvrijheid verleenen voor ontvangsten van het Gemeentebestuur. Op 30 Maart hield het een avondreceptie ter eere van het Nederlandsch Natuurkundig en Geneeskundig Congres, terwijl de deelnemers aan het Philologencongres op 1 April des namiddags werden ontvangen. De Nationale Vrouwenraad, die 5 en 6 April zijn jaarvergadering te Utrecht hield, werd op den eersten dier beide dagen des avonds door het Gemeentebestuur ontvangen, bij welke gelegenheid de leden tevens de bij avondverlichting bijzonder fraaie zilvertentoonstelling konden bewonderen. Op 8 Mei des namiddags had vervolgens de ontvangst van de Oxford-groep met haar leider Buchman plaats en ten slotte op 22 October die van de leden der Maatschappij voor Diergeneeskunde, die ter gelegenheid van haar 75-jarig bestaan in Utrecht vergaderde.

Het geheele aantal bezoekers van het jaar bedroeg 19.246 (v.j. 14.678) waarvan 5.856 (v.j. 3.551) betalenden. Zoowel het getal der betalende bezoekers als dat der kostelooze is dus op verheugende wijze gestegen: dat der eerstgenoemde met 2.305, dat der laatstgenoemde met 2.263.

Verkoop museum-uitgaven.

Van den catalogus van het Historisch museum werden verkocht 6 exemplaren, van den schilderijen-catalogus 139, van den wegwijzer door het museum 1.571, van het albumpje met prentbriefkaarten 21 en van de geïllustreerde beschrijving van het Poppenhuis 19 exemplaren. Aan foto's werd voor een bedrag van *f* 64,80 verkocht.

De Gemeente-archivaris, Directeur
van het Centraal Museum,
W. C. SCHUYLENBURG.

I. ARCHIEF.

Personeel.

In de samenstelling van het personeel kwam in 1938 geen verandering. De commies G. Brinkhuis werd, bij besluit van Burgemeester en Wethouders van 8 Januari 1938, gerekend met ingang van 1 Januari 1938, bevorderd tot eerste commies.

Gebouw.

Het archiefgebouw verkeert in behoorlijken staat van onderhoud. De brandblusch- en reddingsmiddelen werden op de gebruikelijke tijden en wijzen door den dienst der brandweer geïnspecteerd.

Materieele toestand der verzamelingen.

Al bevinden het archief en de atlassen zich over het geheel genomen in goeden staat, toch blijft een voortdurend onderhoud noodzakelijk. Evenals in het vorige jaar konden ook dit jaar te weinig archivalia in behandeling worden genomen. Hersteld of gebonden werden slechts één deel Vroedschapsresolutien, 6 deelen van het register van transporten en plechten, één deel uit het archief der Momboirkamer en 2 notarisprotocollen.

Voortgang der werkzaamheden

Zooals reeds sinds jaren het geval is, legden de administratie, de voorlichting van bezoekers, de beantwoording van aanvragen om inlichtingen, de onderzoekingen voor den gemeentedienst en de beschrijving en catalogiseering van de aanwinsten van archief, bibliotheek en de beide atlassen ook dit jaar beslag op het overgroote deel van den werktijd der onderscheidene ambtenaren.

De beschrijving van het ten geschenke ontvangen archief der

N.V. Utrechtsche Westerbouw, in het vorige jaar slechts gedeeltelijk gereed gekomen, werd voltooid. De reeds vroeger beschreven archieven der Jachtvereeniging St. Hubert en van het Zander-instituut ondergingen de vereischte materieele behandeling vóór zij in het depot werden opgenomen. De bewerking van den index op de registers van transporten en plechten werd over de jaren 1686—1690 vervolgd.

In dit jaar konden de opgravingen op het Domplein weder worden voortgezet. Bij besluit van Burgemeester en Wethouders van 18 Mei 1938 werd aan Dr. A. E. van Giffen de gelegenheid gegeven zijn in vorige jaren aangevangen onderzoek tot afsluiting te brengen. De plaats daarvan werd zoo gekozen, dat eenerzijds aansluiting met de opgravingen van 1929, 1935 en 1936 en anderzijds met die van 1933 en 1934 verkregen werd, terwijl bovendien nog op een vijftal andere plaatsen, waar in verband met reeds bekende gegevens belangrijke uitkomsten te verwachten waren, gravingen van beperkten omvang werden verricht, nl. 1 bij het uiteinde van den westelijken vleugel van het Universiteitsgebouw, 2. tusschen het standbeeld van Jan van Nassau en het gothische poortje van den kloostergang, 3. in den inspringenden hoek Achter den Dom bij het groot-auditorium, 4. achter het koor van den Dom bij het voormalig postkantoor en 5. op het Buurkerkhof. Deze in werkverschaffing uitgevoerde opgravingscampagne, waarvan aan ondergeteekende wederom de algemeene leiding was opgedragen, heeft belangrijke uitkomsten doen verkrijgen, zoowel ten aanzien van het romeinsche als van het middeleeuwsche Utrecht.

Het vroeger reeds ter sprake gebrachte denkbeeld om in de bestrating van het Domplein den plattegrond aan te geven van het verdwenen schip van den Dom en van de andere kerkgebouwen, die

eertijds op deze plaats gestaan hebben, maakte een onderwerp van overleg uit in de Monumentencommissie, welk lichaam vervolgens met den voorzitter van de Rijkscommissie voor de monumentenzorg en een vertegenwoordiger van het Rijksbureau voor de monumentenzorg over deze aangelegenheid van gedachten wisselde. Het resultaat van dit overleg, dat zich ook over eenige andere desiderata aangaande het Domplein uitstrekte, werd dezerzijds ter kennis gebracht van den Directeur der Gemeentewerken, aan wien door Burgemeester en Wethouders was opgedragen voor de uitvoering dezer denkbeelden de noodige voorstellen te doen.

Gebruik der verzamelingen.

Voor de gemeente werden onderzoekingen ingesteld en rapporten uitgebracht over: den eigendom van het jaagpad langs den Leidschen Rijn tusschen Oog-in-Al en den Stadsdam; den eigendom en den onderhoudsplicht van een brugje in genoemd jaagpad, liggende over den Kleivliet onder Harmelen; de stads kleine schuld nr. 257; het recht van belastingheffing in de voormalige, in 1823 met Utrecht vereenigde buitengemeente Abstede; een oudeigen, drukkende op het door de gemeente aangekocht perceel Vleutensche weg nr. 26; den eigendom van de werven vóór de perceelen Oudegracht nrs. 60, 62 en 130; het vischrecht in de Vleutensche wetering; de geschiedenis van den straatweg Utrecht-Vreeswijk in de jaren 1811—1814; den eigendom van de Gasthuispoort; het bestaan van een servituut op het Lucas-bolwerk; Utrechts betrekkingen tot de Hanze; het einde der heerlijkheid Vreeswijk; de fundatie van Maria van Pallaes; de betrekkingen tusschen Utrecht en Antwerpen; Burgemeester van Asch van Wijck; St. Agnes; de Stadsbanier; den naam Hommelbrug; de makelaardij te Utrecht; de buitenplaats Jaffa; de stoomtramdienst Utrecht-Vreeswijk 1883—1893; de betrekkingen tusschen het

Koninklijk Huis en Utrecht van 1892 tot 1938; het eerste officieele bezoek van H.M. de Koningin aan Utrecht op 3 Juli 1900; de prinsen van Oranje, die te Utrecht gestudeerd hebben; de betrekkingen tusschen Utrecht en het Huis Lippe; nieuwe straat- en brugnamen en gegevens omtrent personen, naar wie straten genoemd zijn.

Tal van inlichtingen over zeer verschillende onderwerpen werden wederom mondeling en schriftelijk aan particulieren verstrekt. In dit verband mag afzonderlijk vermeld worden, dat voor de uitgave van het Deensche Oorkondenboek bijdragen werden geleverd en dat de archivaris van Riga persoonlijk onderzoekingen kwam instellen naar betrekkingen tusschen Letland en Nederland in vroegere tijden. Prof. Dr. G. W. Kernkamp was een trouw bezoeker van het archief in verband met zijn uitgave der „Acta et decreta" van de Utrechtsche academie. Voorlichting werd verstrekt bij een onderzoek, van wege het Criminologisch Instituut der Universiteit ingesteld naar bewoners en toestanden van bepaalde stadswijken in verband met daar voorkomende misdadigheid. Aan het verzoek van het Portugeesch Gezantschap om archivalia over relaties tusschen Portugal en Utrecht af te staan voor een bij de herdenking van het 800-jarig bestaan en de 300-jarige onafhankelijkheid van dat land te houden tentoonstelling kon, bij ontbreken van bedoelde stukken, niet worden voldaan.

Een aantal teekeningen van Pieter Saenredam werden voor een tentoonstelling van werken van dien kunstenaar in het Museum Fodor te Amsterdam afgestaan. Evenzoo werden eenige deelen van het, in het gemeente-archief berustende archief van het Collegium Musicum beschikbaar gesteld voor de tentoonstelling „Gedenckclanck", in Mei te Amsterdam gehouden bij het 50-jarig bestaan van het Concertgebouw. De tentoonstelling over „Utrecht voorheen en thans", in de V.V.V.-week door de Vereeniging voor Vreemdelingen-

verkeer in de zalen van Voor de Kunst alhier georganiseerd, was grootendeels samengesteld uit teekeningen, prenten en foto's uit den topografischen atlas der stad. Ten behoeve van een, door de stichting Nationaal Centrum in het kasteel Hardenbroek ingerichte tentoonstelling werden voor geruimen tijd een 20-tal portretten van leden van het huis Oranje-Nassau afgestaan en ten slotte hebben een aantal teekeningen en fotografieën uit de gemeentelijke atlassen de tentoonstelling van het Fransche Boek in de Universiteitsbibliotheek opgeluisterd.

Herhaaldelijk werden archiefstukken en boekwerken naar andere archieven of bibliotheken overgezonden, evenals stukken van elders hier ten behoeve van bezoekers gedeponeerd werden.

Aan aanvragen om afschriften van en uittreksels uit archiefstukken en fotografische reproducties werd als steeds naar vermogen voldaan.

Aan den inhoud van den topografischen atlas werd weer eenige meerdere bekendheid gegeven door het tentoonstellen in het Centraal Museum van prenten en platen betrekking hebbende op den schouwburg, op het Hoogeland en het Wilhelminapark en, naar aanleiding van het 100-jarig bestaan van het museum, op de gebouwen en zalen, waarin de stedelijke verzamelingen vroeger gehuisvest waren.

Aanwinsten en verliezen.

Van een aantal deelen en portefeuilles, behoorende tot het archief van den Krijgsraad (1815—1838), die eenige jaren geleden met een gedeelte van het nieuw-archief naar het oud-archief waren overgebracht en, als behoorend tot de rechterlijke archieven, krachtens Koninklijk Besluit van 28 Augustus 1919 (Staatsblad nr. 547) aan het Rijk hadden moeten worden overgedragen, had alsnog deze overdracht plaats, waarna de Rijksarchivaris ze, als uitvloeisel van de destijds door den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschap-

pen bij schrijven van 8 April 1935, nr. 2336 K.W. gegeven machtiging, aan de Gemeente bij acte van 6 Mei 1938 in bruikleen teruggaf. Bij dezelfde acte heeft de gemeente-archivaris deze stukken in bruikleen aanvaard, waarmede deze aangelegenheid dus ook ambtelijk in orde is gekomen.

Van het Rijksarchief werd in eigendom overgenomen een aantal handschriften en andere stukken, voor het meerendeel afkomstig uit de collectie-Booth, welke stukken, 290 in getal, geacht werden beter in het gemeentelijk depot dan in dat van het Rijk thuis te behooren. Ingevolge een door den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen voor deze overdracht gestelde voorwaarde, heeft de Gemeente zich bij schrijven van den Burgemeester op 17 Mei 1938 bereid verklaard, om eventueel in haar bezit zijnde bescheiden, die naar hun aard tot de Rijksarchieven behooren, aan het Rijk over te dragen. Daarmede werd een reeds lang toegepast beginsel schriftelijk vastgelegd. Ten aanzien van niet tot het eigenlijk gemeente-archief behoorende handschriften werd de Gemeente door deze verklaring in geen enkel opzicht gebonden. Twee van genoemde collectie deel uitmakende nummers (een handschrift-Calkoen over den Romaanschen Dom en een aantal eigendomsbewijzen van Paushuize) werden slechts in bruikleen aan de Gemeente afgestaan.

Van Jhr. Ir. H. E. Ram werd door bemiddeling van den Rijksarchivaris ten geschenke ontvangen een vrij groot aantal familiepapieren van de Utrechtsche familie Ram.

Jhr. H. J. P. Hooft Graafland ten slotte schonk een kaart van eenige perceelen land, gelegen ten oosten van den Krommen rijn bij Amelisweerd (1674), toebehoorende aan het gasthuis Leeuwenberch, in het archief van welke inrichting zij werd opgeborgen.

Zooals te doen gebruikelijk geworden is, wordt ten aanzien van

de overige geschenken volstaan met de vermelding van de schenkers. De vereenigingen en instellingen, die het archief als naar gewoonte jaarverslagen deden toekomen, blijven daarbij achterwege.

Geschenken dan werden ontvangen:

a. voor de bibliotheek over Utrecht en de algemeene bibliotheek: van het Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, de Gedeputeerde Staten van Utrecht, het gemeente-archief te Delft, het College van Curatoren der Universiteit, de Universiteitsbibliotheek, het Historisch Genootschap, de vereeniging „Oud-Utrecht", het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden, het Metropolitan Museum of art te New-York, het Museum of fine arts te Boston, het Oudheidkundig museum te Oslo, het genootschap „Kunstliefde", het Grafisch museum, de School voor de grafische vakken, de Rijks Hoogere Burgerschool, de St. Gregorius-M.U.L.O.-school, de Volksuniversiteit, het Krijgsgeschiedkundig archief te 's-Gravenhage, den Raad van Beheer van de Nederlandsche Jaarbeurs, de Kamer van Koophandel en fabrieken, de Utrechtsche Handelsvereeniging, de Vereeniging van taxateurs, makelaars en bemiddelaars, de Vereeniging tot bevordering van het Vreemdelingenverkeer, de Vereeniging Kinderzorg in het provinciaal ressort Utrecht, het Diakonessenhuis, de redacties van de Nieuwe Utrechtsche Courant, het Jaarboekje der Gereformeerde Kerk, het Doopsgezinde orgaan „Ons Maandblad", den Almanak der Utrechtsche Vrouwelijke-Studentenvereeniging en van „In den Driehoek", Dr. W. A. F. Bannier, G. W. Th. Bom en Zn. te Amsterdam, Mr. J. W. C. van Campen, Prof. Dr. J. A. Cramer te Bilthoven, J. W. Deetman, G. A. Evers, D. van Heel te Rotterdam, J. C. Hoynck van Papendrecht te Bussum, Dr. A. Hulshof, Jkvr. Dr. C. H. de Jonge, G. van Klaveren Pz., Dr. B. Kruitwagen te

Rotterdam, Dr. J. W. Napjus te Bussum, Jhr. Ir. H. E. Ram, G. J. Nieuwenhuizen Segaar te 's-Gravenhage, Jkvr. J. A. van Spengler te Haarlem, M. A. Vente te Zwolle, Mr. H. Waller te Bilthoven, Dr. Ir. A. M. de Wild te 's-Gravenhage, Dr. C. Wiskerke te Rotterdam, Mr. A. F. Zwaardemaker te Bilthoven en Dr. Jac. Zwarts.

b. voor de topografische en historische atlassen: van de archivarissen van Delft en Dordrecht, den gemeente-secretaris van Franeker, de Vereeniging „Oud-Utrecht", de redactie van het Utrechtsch Dagblad, N.V. Drukkerij Hoonte, het Architecten-bureau „B. Oosterom", W. H. de Bouter, Mr. J. W. C. van Campen, G. A. Evers, Prof. Dr. P. Fijn van Draat, Dr. A. Hengeveld, Jkvr. Dr. C. H. de Jonge, E. Lagerwey, H. van Overhagen te Bunnik, F. W. G. Théonville, Mevr. C. A. M. van Voorthuysen-von Stein Callenfels te Domburg, Th. Haakma Wagenaar, Mr. H. Waller, C. Willenswaard Czn. te Schoonhoven en Dr. A. Wisse.

Tegenover deze aanwinsten stonden geen verliezen.

II. MUSEUM.

De vacature van assistent, die reeds van 1934 dagteekent, toen aan den heer J. M. Lauweriks als zoodanig ontslag werd verleend, werd ook dit jaar nog onvervuld gelaten. Mejuffrouw F. D. F. Bijleveld, die, daartoe op arbeidsovereenkomst aangenomen, de assistentswerkzaamheden vervult, zag zich in Juli door een ernstige ziekte genoodzaakt haar taak te onderbreken. Haar plaats werd tijdelijk ingenomen door mejuffrouw mr. W. Waller, die zich als volontaire beschikbaar stelde, zoodat de loopende werkzaamheden geen vertraging ondervonden. In December was mejuffrouw Bijleveld wederom zoover hersteld, dat zij gedurende halve dagen den dienst kon hervatten. Personeel.

Als bijzondere hulp voor de werkzaamheden van de na te noemen jubileum-tentoonstelling werd met ingang van 1 Februari op arbeidsovereenkomst aangesteld jhr. dr. J. S. Witsen Elias. Op 30 September beëindigde deze zijn werkzaamheden.

In het personeel kwam verder geenerlei wijziging.

Het museumgebouw zelf zoowel als de lokaliteiten van het gebouw der Fundatie van de Vrijvrouwe van Renswoude, waarin een onderdeel van het museum alsmede een gedeelte van het depot zijn ondergebracht, bevinden zich in goeden staat van onderhoud. Werkzaamheden van buitengewonen aard werden er dit jaar niet aan vereischt. Gebouwen.

De inspectie der brandbluschmiddelen door den dienst der brand- Brandbluschmiddelen.

weer had als naar gewoonte tweemaal plaats,waarbij alles volkomen in orde werd aangetroffen.

Materieele toestand der verzamelingen.

Voor het onderhoud der voorwerpen werd geregeld zorg gedragen. Van de schilderijen behoefde er slechts één, een werk van Dirck Dalens, dat in een der vertrekken van het stadhuis geplaatst is, eenige restauratie. Van de gelegenheid werd gebruik gemaakt om het stuk schoon te maken en opnieuw te vernissen, waardoor het bijzonder gewonnen heeft.

De verschillende kleine herstellingen, die enkele voorwerpen vereischten, werden als gewoonlijk door het eigen personeel uitgevoerd.

Werkzaamheden.

Dit jaar werden twee belangrijke tentoonstellingen gehouden, die een zeer uitvoerige administratie vereischten en daardoor de hoofdwerkzaamheden van het jaar uitmaakten.

Op den avond van 12 April werd de eerste dezer tentoonstellingen geopend, bestaande uit schilderijen en teekeningen van den juist 300 jaar geleden gestorven schilder Paulus Moreelse. Bij deze officieele opening hield de conservatrice een voordracht over het werk en de beteekenis van dezen voornamen Utrechtschen schilder. De tentoonstelling besloeg drie bovenzalen van het museum, waarin uit Nederlandsche verzamelingen een omvangrijke en representatieve collectie was bijeengebracht. Behalve de meer bekende stukken uit de Rijks- en Gemeente-musea waren het vooral de talrijke fraaie portretten uit familiebezit, waarvan vele voor het eerst geëxposeerd werden, die duidelijk deden zien, welk een groot schilder Moreelse in zijn tijd is geweest en hoe groot de populariteit was, die hij bij de voornaamste Utrechtsche families genoot. Als portretschilder is hij dan ook in hoofdzaak voor het nageslacht bekend gebleven, maar uit de ter

tentoonstelling mede aanwezige bijbelsche en mythologische voorstellingen en genrestukken bleek evenzeer, dat hij de belangstelling van zijn tijd voor de internationale schilderkunst deelde.

Zoodra deze tentoonstelling, die tot 8 Mei duurde, ten einde was, werd begonnen met de voorbereidingen voor de herdenking van het 100-jarig bestaan van het museum, eerst als „Museum van Oudheden", sedert 1921 als „Centraal Museum". Op aanstichting van burgemeester Van Asch van Wijck was namelijk in de dertiger jaren van de vorige eeuw een begin gemaakt met het aanleggen van een verzameling van op de stad betrekking hebbende boekwerken, schilderijen, teekeningen en oudheden, en reeds in 1838 had deze verzameling een zoodanigen omvang aangenomen, dat zij op 5 September van dat jaar voor het publiek ter bezichtiging gesteld kon worden. Van dien datum dagteekent dus het Stedelijk Museum, dat daarmede tevens het eerste stedelijk museum van ons land was.

Besloten werd in den zomer voorafgaande aan den officieelen herdenkingsdag een jubileum-tentoonstelling te organiseeren, die gewijd zou zijn aan „Oude kunst uit partikulier bezit in stad en provincie Utrecht".

De Utrechtsche bladen hadden reeds in de weken voorafgaande aan deze tentoonstelling de geschiedenis van het museum met al zijn voorspoed en tegenslag aan de vergetelheid ontrukt en een gestadige belangstelling voor de herdenking van het 100-jarig bestaan doen groeien, die op 5 September tot treffende uiting is gekomen, doch vooraf, op den 1en Juli is de viering van het eeuwfeest ingezet met de opening der tentoonstelling, waarvoor de geheele eerste verdieping van 11 zalen was ingericht. In een opeenvolgende historische reeks gaf zij schilderijen, beeldhouwwerken, meubelen en voorwerpen van kunstnijverheid van de gothiek tot en met het late empire te

aanschouwen. Dat op de Nederlandsche glorierijke 17e eeuw ook op deze tentoonstelling het hoofdaccent viel, behoeft niet te verwonderen. Met hoeveel pieteit worden uit deze periode nog familieportretten bewaard of het kostbare Delftsch verzameld. De werkelijk unieke collectie Delftsch aardewerk was alleen reeds een gang naar de tentoonstelling waard, maar ook bleek uit de fraaie 17e- en 18e-eeuwsche meubelen, het zilver en het Chineesch en Japansch porselein, hoe hoog het artistieke peil der Nederlandsche interieurs met familietraditie moet worden aangeslagen. Voor de inrichting der tentoonstelling heeft de directie groote medewerking van velen ondervonden, in het bijzonder moge die herdacht worden van mevrouw A. baronesse Röell-van Harinxma thoe Slooten, die een groot aandeel in de voorbereiding en de inrichting der expositie heeft willen nemen en daardoor in belangrijke mate aan het succes heeft bijgedragen.

Bij de officieele opening door den Burgemeester werd tevens in den museumtuin een bronzen beeld onthuld, geplaatst als bekroning van een baksteenen met bloemen gesierde fontein. Dit beeld, voorstellende de h. Agnes, — herinnering aan het voormalige Agnietenklooster, waarin thans het museum gevestigd is, — is vervaardigd door de Utrechtsche beeldhouwster mejuffrouw I. A. L. van Beeck Calkoen en door haar aan het Museum ten geschenke aangeboden, waarvoor het in dank door den Burgemeester werd aanvaard.

Op den 5en September had vervolgens de officieele herdenking plaats met een plechtige bijeenkomst in de Nicolaas-kerk, waar verschillende sprekers het woord voerden. De Burgemeester bracht hulde aan de velen, die zich voor het museum verdienstelijk hadden gemaakt, in het bijzonder aan den stichter van het museum, burgemeester Van Asch van Wijck, en wijlen den gemeente-archivaris

dr. mr. S. Muller Fz., die van 1874 tot 1918 het stedelijk museum beheerde en door wiens gestadige bemoeiingen het Centraal Museum is tot stand gekomen. Als herinnering hieraan werd na afloop der plechtigheid in tegenwoordigheid van verscheiden leden der familie Van Asch van Wijck en van mevrouw de weduwe Muller-Lulofs en haar familie in de vestibule van het museum een bronzen gedenkplaat onthuld. Tevens werd door den burgemeester de eere-penning der gemeente uitgereikt aan de heeren W. van Beuningen, J. J. M. Chabot en dr. F. H. Fentener van Vlissingen voor „hoogelijk gewaardeerde medewerking aan den bloei van het Centraal Museum".

Na de plechtigheid in de kerk, die door fraai orgelspel en zang van de Utrechtsche Madrigaal-vereeniging was opgeluisterd, werd in het museum door de directie een receptie gehouden, waarbij zij de verschillende prachtige geschenken in ontvangst mocht nemen, die hieronder afzonderlijke vermelding vinden. Uit deze inderdaad zeer fraaie schilderijen en teekeningen, die een zeer welkome aanwinst voor het museum beteekenen, zoowel voor de afdeeling oude als voor die der moderne kunst, bleek ten duidelijkste, hoezeer de Utrechtsche burgerij en zelfs particulieren van buiten de stad zich in den bloei van het museum verheugden. Van deze geschenken was in een der zalen een tentoonstelling gemaakt, die ook gedurende eenige volgende dagen geopend bleef en door talrijke bezoekers werd bezocht.

De gewone werkzaamheden, bestaande in het bijhouden van de inventarissen in kaartvorm van het Historisch museum, van de verzameling schilderijen, van die van teekeningen van Utrechtsche meesters, van die van kunstnijverheid, van de afbeeldingen-verzameling en van de verzameling gegevens betreffende Utrechtsche kunstenaars, hadden geregeld plaats.

Aanwinsten en verliezen.

Geschenken. De bovenbedoelde geschenken, die bij het jubileum van het museum werden aangeboden, bestonden uit de volgende kunstwerken: een schilderij van *Adriaen Bloemaert* (1609—1666), Landschap met ruïne, aangeboden door den heer mr. Ed. J. Philips te 's-Gravenhage. Dit stuk vormt een fraai voorbeeld van de Italianiseerende landschapsschilderkunst, waaraan enkele Utrechtsche schilders zich bij voorkeur hebben gewijd. Werd de afdeeling der Utrechtsche schilderschool daarmede op zeer welkome wijze verrijkt, ondergeteekende achtte zich gelukkig mede aan de completeering dier afdeeling te kunnen medewerken door aanbieding van een werk van *Dirck van Baburen* (c. 1590—c. 1625), een der voornaamste Utrechtsche Caravaggisten, van wien het museum echter nog geen werk in eigendom bezat, al is de schilder wel door twee werken, die het museum van het Rijksmuseum en van een particulier in bruikleen mocht ontvangen, in de verzameling vertegenwoordigd. Het thans aangeboden stuk geeft een voorstelling van de Graflegging. Een tweede exemplaar ervan bevindt zich in de kerk San Pietro in Montorio te Rome; dit is vermoedelijk naar het thans Utrechtsche stuk geschilderd, dat eenige repentirs vertoont en op dien grond als het origineel is te beschouwen.

De verdere geschenken bestonden uit moderne kunstwerken. In de eerste plaats verdient hier vermelding het geschenk van de Utrechtsche burgerij en vrienden van het museum buiten Utrecht, een van groot meesterschap getuigend zelfportret van den Utrechtschen schilder *Pijke Koch*, dat bij monde van den voorzitter van het Genootschap Kunstliefde, dat het initiatief tot deze manifestatie genomen had, werd aangeboden onder bijvoeging van een album met de namen der schenkers voorafgegaan door een fraai gecalligrafeerde opdracht. Namens het Genootschap Kunstliefde zelf bood hij nog

een teekening aan van den Utrechtschen schilder *Toon van Ham*, voorstellende het Lucas-bolwerk, het met den 1en prijs bekroonde resultaat van een prijsvraag, uitgeschreven in verband met de groote wijziging, die dit plantsoen staat te ondergaan door den bouw van den nieuwen schouwburg. Voorts boden nog de heer en mevrouw Waller-Pierson en de heer mr. G. P. van Tienhoven twee moderne schilderstukken aan, de eersten een geestig stukje van *Lizzy Ansingh*, de uit Utrecht geboortige schilderes en vertolkster van fantasievolle verhalen uit de poppenwereld, de laatste een fraai coloristisch werk van mevrouw *B. Westendorp-Osieck*, getiteld „Het roode Hoedje". Het geschenk van mejuffrouw I. A. L. van Beeck Calkoen, bestaande in een door haar vervaardigd bronzen beeld van de h. Agnes werd boven reeds vermeld.

Afgescheiden van het jubileum ontving het museum dit jaar nog de volgende schilderijen en voorwerpen ten geschenke:

Een schilderij van *Jo Koster*, Stilleven, van Vrienden van de schilderes; een schilderij van *Joh. D. Hendriks*, „Muurhuizen te Amersfoort", van Vrienden van den schilder; een schilderij van *M. Diemel*, zelfportret, van den heer M. Diemel te Maartensdijk; een schilderijtje van *D. Remijn*, Gezicht op den Leidschen Rijn met de Hommelbrug, van den heer D. Remijn; drie schilderijen van *D. P. van Lokhorst*, Landschappen met schapen en koeien, twee van *J. M. Neuhuys*, Dame bij een schoorsteen en Dame met handwerk, een schilderij van *W. Roelofs*, Landschap met koeien, een van *A. van Everdingen*, Landschap, drie schilderijen van *L. Mollinger*, een mans- en twee vrouwenportretten, een van *H. Scheeres*, Smidse, en een schilderij van *P. de H.*, Interieur, benevens een Japansche pot met deksel, legaat van mejuffrouw M. A. A. Stern te Zeist; een beeldhouwwerk van gekleurd beton van *Cris Agterberg*, Kinderkopje,

van den heer Cris Agterberg; een fragment van een eikenhouten kapbalk, beschilderd met diagonale strepen, 2e helft der 15e eeuw, afkomstig van het dwarsschip van den Dom, van Kerkvoogden der Ned. Hervormde Gemeente; drie blauwe tegels met de voorstellingen van een mannenfiguur, een vrouwenfiguur en twee kinderen, 17e eeuw, van den heer E. J. Damman; een slot met versierde plaat en sleutel, 17e eeuw, afkomstig van de voordeur van het perceel Janskerkhof 13, van de Directie van de Twentsche Bank; de stempel van den rechter van instructie bij de Arrondissementsrechtbank te Utrecht, midden 19e eeuw, van jhr. mr. A. H. Martens van Sevenhoven te Arnhem; de voorzittershamer van de opgeheven Evangelisch Luthersche Vereeniging „Maarten Luther", 1892, van den heer G. van der Meyden; een Utrechtsche duit van 1791, van den heer J. W. van Geelen; drie petten en de sabel van den dirigent van het muziekcorps der Utrechtsche schutterij, omstreeks 1890, van de familie van der Blij; de zilveren penning der Utrechtsche maskerade van 1891, van de Commissie van advies voor het Universiteitsmuseum; een bronzen penning op de inhuldiging van H.M. de Koningin, geslagen te Utrecht, 1898, van dr. W. Hingst; drie bronzen penningen, een op het 75-jarig bestaan van het Frans Halsmuseum, 1937, een op de 350-jarige herdenking van Vondels geboorte, 1937, en een op de geboorte van Prinses Beatrix, 1938, alle gemodelleerd door *Cornelis L. J. Begeer*, van den heer C. L. J. Begeer; een bronzen penning op jhr. dr. J. Loudon, gezant te Parijs, gemodelleerd door *Toon Dupuis*, 1937, van dr. W. C. Schuylenburg; een kannetje van lichtgrijze aarde, gevonden bij de verbouwing van de perceelen der firma Vroom en Dreesmann aan de Korte Viestraat van de firma Vroom en Dreesmann; een groote klok met bronzen Mercurius-figuur, midden 19e eeuw, van den heer en mevrouw J. Th. Bunschoten-van

Oppen; een aschbak van Delftsch aardewerk van de Bank van Huydecoper en Van Dielen, van den heer mr. H. Waller te Bilthoven; een plankje met twee rollen voor het opmaken van neepjesmutsen, van jhr. mr. dr. E. A. van Beresteyn te 's-Gravenhage; een mahoniehouten Fransche piano, midden 19e eeuw, van mejuffrouw J. Daemen te Bilthoven; een eikenhouten kussenkast, Lodewijk XIII, een palissanderhouten kussenkast, Lodewijk XIV, een porseleinkast, 2e helft 18e eeuw, een mahoniehouten kabinet, Lodewijk XV, een rozenhouten secretaire, Lodewijk XVI, een mahoniehouten halvemaanskastje, een mahoniehouten hoekkastje, een schrijftafeltje met marmeren blad, een mahoniehouten nachtkastje, een notenhouten model van een opklapbureau, een zware eikenhouten kist, een empire ameublement bestaande uit 2 fauteuils, 6 stoelen, een canapé en een tafel, twee vergulde empire penanttafeltjes met grijs marmeren bladen, twee mahoniehouten tafels op voet, twee mahoniehouten werktafeltjes, een spiegel in vergulde gebeeldhouwde lijst, Lodewijk XVI, een empire klok en een Utrechtsche klok, twee zeskantige mahoniehouten nachtkastjes, een zwart gelakte tinnen koffiekan, een standaard-olielichtje, twee zwartgelakte kastanjevazen, een tegeltableau van 16 blauwe tegels, met de voorstelling van een bloemstuk, een gegraveerd portret van Prins Willem V, een teekening van het Petronella-kapelletje aan de Bilt, twee aquarellen van St. Maartensdijk en Eemnes buiten, eind 18e eeuw, drie wijnglazen, acht stukken oude kant, vijf waaiers, twee parapluietjes met verstelbare stokken, 19e eeuw, 64 stuks chineesch porselein en twee bonbonnières van Delftsch aardewerk in den vorm van eenden, legaat van mevrouw F. J. van Voorst van Beest-Eijck van Zuylichem te de Bilt; een bruidszakdoek van wit batist met geborduurden rand, een kinderhoedje van geel stroo, een kinderjurk van lichtblauwe gebrocheerde

zijde, een kindermanteltje van blauw fluweel en een schrijfcassette van palissanderhout, 19e eeuw, van mevrouw M. du Marchie Sarvaas-Verploegh te Parijs; een avondjapon van zwarte crêpe georgette, 1926, van mevrouw de Monchy-de Bas; een avondjapon van paarse crêpe georgette,1929, van mevrouw C. C. Abeleven te 's-Gravenhage; een heerenvest van wit satijn met veelkleurig bloempatroon omstreeks 1800, van den heer en mevrouw Elink Schuurman-Schuurman te Wassenaar; vier borduur- en merklappen, tweede helft 18e eeuw, van den heer Kerkhof; een tafellaken en zes servetten van linnen damast, vervaardigd ter gelegenheid van het Voortrekkers Eeuwfeest, van de N.V. Linnenfabrieken E.J.F. van Dissel en Zonen te Eindhoven; een byouteriedoos van chineesch lak, een visite-opschrijfboekje van zwart lakwerk met zilveren versieringen, 1849, een Fransch psalmenboekje, 1730, een doekspeld (medaillon met gevlochten haar), acht geslepen witte safiersteenen, een gouden vingerhoed, een paarlemoeren naaldenkoker, een paar gouden oorknoppen, vijf ringen, twee waaiers, een gouden broche, 1917, een doopjurk, twee kinderchemisetjes, een bakerkussen, drie paar gebreide kindermouwtjes, vijf paar wit-katoenen kindermouwtjes, twee hersenlapjes, negen gebreide kindermutsjes, zes zoogenaamde „bakkertjes" (kindermutsjes met pluim en opgeslagen rand), en veertien wit-neteldoeksche kindermutsjes, van douairière H. A. A. Paets van Gansoyen-Elias te Ede; zestien verteekende voorstellingen met metalen prisma (kinderspeelgoed), van den heer mr. dr. Ch. M. A. Bijleveld, en een ivoren pijpenwroeter, van den heer E. J. Damman.

Aankoopen. Van de aankoopen, die dit jaar zeer beperkt moesten blijven, mag nochtans vermeld worden een schilderij van *Jacob van Bemmel* uit 1654 met een gezicht op de Wittevrouwenpoort alhier,

een stuk, dat voor de historische afdeeling waarde van beteekenis heeft.

Uit de middelen van het museumfonds werden voorts nog aangekocht: een schilderij van *G. C. M. Wiesman*, Gezicht op een gedeelte van het Pieterskerkhof, 1887; een schilderij van *W. B. Stoof*, mansportret, 1862, pendant van een vroeger reeds aangekocht vrouwenportret; twee teekeningen van *A. G. Bilders*, dierstudies; een hooge witte vaas van aardewerk door *Jan van Ham*; het onderscheidingsteeken van den keurmeester van de visch, midden 18e eeuw; een halsdoek van wit neteldoek met rand van naaldwerk, omstreeks 1780; een naailaadje en een mahoniehouten lepeldoosje, midden 19e eeuw.

Met de verzamelingen werden vereenigd de navolgende reeds aan de gemeente toebehoorende voorwerpen: twee terra-cotta gevelsteenen, de eene met de beeltenis van den stadhouder-koning Willem III, de andere met de voorstelling van een zon met menschelijk gelaat, oprijzend uit de golven, gemerkt *J. C. Wienecke* 1927, beide afkomstig uit perceelen aan de Waterstraat; twee gevelankers, 1e helft 16e eeuw, afkomstig van de perceelen Varkenmarkt 1/3; een haardplaat met de voorstelling van een geharnast soldaat en het wapen van Amsterdam, 1619, afkomstig uit het perceel Varkenmarkt 2; een haardplaat met de voorstelling van het wapen van Holland in den Hollandschen tuin, 1621, afkomstig uit het perceel Vrouwjuttenstraat 39; twee deuren van vurenhout, omstreeks 1720, en een windwijzer van beschilderd koper, voorstellende een engel, afkomstig van het koffiehuis „de Engel" aan het Ledig Erf, hoek Oosterkade; fragment van een pijpaarden beeldje, voorstellende het Christuskind, gevonden in den grond achter het stadhuis; een aarden kruik met

twee kleine ooren, 15e/16e eeuw, gevonden op het terrein van het voormalige Diaconessenhuis aan de Oude gracht; en een geelkoperen pot, eind 16e eeuw, gevonden in den grond op het terrein van de gasfabriek; alles overgedragen door den dienst der Gemeentewerken.

Bruikleenen. In bruikleen werden ontvangen: een schilderij van *A. van Everdingen,* Landschap, en een van *H. Koekkoek,* Riviergezicht, van mevrouw de weduwe R. Hol-Koenen; twee geschilderde portretten van Nicolaas Beets, het eene van onbekende hand, omstreeks 1840, het andere door *Thérèse Schwartze,* 1881, benevens het geschilderd portret van professor J. H. van der Palm, grootvader van de echtgenoote van Beets, van mevrouw Verloop-Beets; een pastel van *Thérèse Schwartze,* portret van mejuffrouw M. E. A. Waller, 1916, van de Familie Waller-stichting: een teekening van *J. H. Pennings,* Vrouwenportret, 1935, van de Afdeeling Utrecht van het Nederlandsch Kunstverbond; en een parasol van zwarte machinale Chantilly-kant, van mejuffrouw van der Poorten Schwartz te Doorn.

In bruikleen werden afgestaan: een schilderij van *W. Bosma,* Lelies, en een krijtteekening van *A. de Winter,* Pradijsvogel, ter plaatsing in het stadhuis; drie schilderijen van *D. P. van Lokhorst,* Landschappen met koeien en schapen, een schilderij van *W. Roelofs,* Landschap met koeien, een schilderij van *P. de H.,* Interieur, 19e eeuw, en een schilderij van *M. J. B. Jungmann,* Visschers op Feyenoord, aan de Volks-universiteit; een wortelnotenhouten porseleinkast, een eikenhouten hoekkast en twee kleine vergulde spiegels, aan Regenten van de Vrijvrouwe van Renswoude; fragmenten van een katheder uit een der voormalige auditoria der Hoogeschool, 1644 een bokaal versierd met het Utrechtsche academiewapen, 18e eeuw,

een blauw tapijt met ingeweven opdracht, vervaardigd ter gelegenheid van het derde eeuwfeest der Hoogeschool, een banier met het stadswapen, 1836, en een zwarte steek van een hoogleeraar, 1e helft 19e eeuw, aan het nieuw ingerichte Universiteits-museum; het afgietsel in gips van de graftombe van Gijsbrecht en Arnold van IJsselsteyn en hun echtgenooten Beerte van Heukelom en Maria van Henegouwen, vier halve balksleutels met het wapen van IJsselsteyn, eind 16e eeuw, en het brandmerk der stad IJsselstein, 17e eeuw, aan de Oudheidkamer te IJsselstein.

Ook werden wederom eenige schilderijen en voorwerpen voor tentoonstellingen elders in bruikleen afgestaan; voor de tentoonstelling „Gedenck-clanck" in het Stedelijk Museum te Amsterdam een schilderij van *J. G. Bronchorst*, Musiceerend gezelschap, het naambord van de leden van het Stads Muziek College over 1631—1794, een glazen bokaal van hetzelfde college en een dansmeestersviool; voor de tentoonstelling „Uit de schatkamers der Oudheid", eveneens in het Stedelijk Museum te Amsterdam, de 50 op het Domplein opgegraven Romeinsche gouden munten; voor de tentoonstelling „Nederland en Oranje" in het slot te Zeist het schilderij van *Hillegaert*. De afdanking van de waardgelders op de Neude, het portret van prinses Louise Henriette door *Willem van Honthorst*, de twee schilderijtjes „Ontvangst van prins Willem III in de Statenzaal" en „Afkondiging van het regeeringsreglement", de voorstudie van *W. Pieneman* voor zijn groot schilderij „Aanbieding van het adres der Aprilbeweging aan koning Willem III op Paushuize" en de buste van den kroonprins, oudsten zoon van koning Willem III door *Pier Pander*; voor de tentoonstelling „Goudsche glazen 1938" in de St. Janskerk te Gouda de penning op Wouter van Bijlaer, den schenker van een der ramen dier kerk; en ten slotte voor een tentoonstelling gewijd aan

den schilder *A. G. Bilders* in het Museum Fodor te Amsterdam een schilderij en twee teekeningen van dien meester benevens een schilderij van *A. van Everdingen.*

Uit bruikleen teruggenomen werden: door den heer L. Seyffers te Brussel een schilderij van *Paulus Moreelse,* Venus met twee duiven; door Curatoren der Rijks-Universiteit een zilveren beker door koning Willem III in 1856 geschonken aan de Kompagnie Vrijwillige Jagers, een grijs geschilderde katheder afkomstig uit de collegekamer in het oude gebouw van het Zoölogisch Laboratorium aan de Hoogt, en een zwart fluweelen baret gedragen bij een promotie met de kap in 1836; door de erven van mevrouw C. E. J. de Bordes-van Walré een marquetterie ladenkastje met marmeren blad, 2e helft 18e eeuw; door den heer W. G. Th. H. van Sorgen te Jersey vier zilveren kandelaars en een zilveren blaadje; en door mevrouw P. W. Scherjon-Muller drie aardewerkschaaltjes van Lanooy.

Bezoek.

Behalve de ontvangsten bij gelegenheid van de opening van de Moreelse-tentoonstelling op 12 April, van die van de jubileum-tentoonstelling op 1 Juli en van de herdenking van het 100-jarig bestaan van het museum op 5 September had nog op 20 Juli des avonds een officieele ontvangst door het gemeentebestuur plaats van de deelnemers aan den Waterstertocht.

Het geheele aantal bezoekers van het jaar bedroeg 21.870 (v.j. 19.246), waaronder 1.371 bezoekers van de Moreelse-tentoonstelling en 5.140 van de jubileum-tentoonstelling. Van de 15.359 bezoekers, die alleen het museum bezochten waren 3.329 betalenden.

Verkoop museumuitgaven.

Van den catalogus van het Historisch museum werd ditmaal geen enkel exemplaar verkocht, van den schilderijen-catalogus 160 exem-

plaren, van den wegwijzer door het museum 1.164, van het albumpje met prentbriefkaarten 11, aan losse prentbriefkaarten, die van 1 Juli af verkrijgbaar werden gesteld, 254 en van de geïllustreerde beschrijving van het Poppenhuis 22 exemplaren. Aan foto's werd dit jaar voor een bedrag van *f* 70,60 verkocht.

De Gemeente-archivaris, Directeur
van het Centraal Museum,
W. C. SCHUYLENBURG.